

«БЕКТЕМИН»

Жалал-Абад мамлекеттик
университетинин ректору, техника
илимдеринин доктору, профессор

 К.Ж.Усенов

« 13 » 10 / 2018- жыл.

Кулбачаев Данияр Кожоналиевичтин «Кыргыз тилин жогорку окуу жайларында экинчи тил катары окутууда студенттердин оозеки кебин өнүктүрүүнүн лингвистикалык негиздери» аттуу темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына карата жетектөөчү илимий мекеменин

РАСМИЙ ПИКИРИ

1. Изилдөөнүн актуалдуулугу. Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн Улуттук программасы иштелип чыгып, анда белгиленген иш-аракеттер активдүү түрдө турмушка ашырыла баштады. Атап айтсак, 2015–жылдан бери программанын талаптарында көрсөтүлгөн тематикалык пландын негизинде ондогон эмгектер басылып чыкты. Алардын ичинде монографиялар, окуу китептери, окуу куралдары, методикалык колдонмолор, сөздүктөр, сабактардын иштелмелери ж.б. бар. Мындан улам 2015-жылдан тартып кыргыз тили эне тили, экинчи тил жана чет тили катары окутуу-үйрөтүүнүн, колдонуунун максаттуу жана пландуу жаңы доору башталды деп айтууга болот. Аталган программа кыргыз тилин окутуунун максаты менен милдетине, мазмуну менен натыйжаларына карата жаңы талаптарды, жаңы милдеттерди койду. Улуттук программа кыргыз тилин окутуу чөйрөсүнө карата конкреттүү түрдө: “кыргыз тилин эне тили катары, экинчи тили катары жана чет тили катары окутууга жаңы муундагы окуу-усулдук комплекстерин даярдоо жана басып чыгаруу”, - милдетин койду. Тилди эне тили жана экинчи тил катары окутууда тил үйрөнүүчүлөрдүн оозеки сүйлөөсүн калыптандырып, өркүндөтүүнүн мааниси, методикасы тууралуу белгилүү окумуштуу педагогдор (Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров, А.А.Акишина, И.А.Зимняя, Е.А.Земская, Н.И.Формановская, Е.И.Пассов, В.И.Аннушкин ж.б.) атайын эмгектерин арнап келишкен. Кыргыз тилин

экинчи тил катары окутууда оозеки кепти өркүндөтүүгө белгилүү деңгээлде кайрылган кыргыз методисттери С.Давлетов, Ж.Дүйшеев, В.Мусаева, Г.Дюшеева, К.Биялиев, А.Акматова, Т.Асанкунов, С.Рысбаев, А.Исраилова, З. Сарылбекова жана башкалардын эмгектери жарык көргөн. Ал эмгектерде оозеки кепти өнүктүрүүнүн тигил же бул маселеси (кеп маданиятына, кеп этикетине ж.б.) иликтенип, жалпы эле оозеки сүйлөшүүнү өркүндөтүүнүн лингвистикалык негиздери аныкталган эмес. Бул изилдөө кыргыз тилин окутууда тил үйрөнүүчүнүн оозеки кебин белгиленген деңгээлдин талабына ылайык үйрөтүүнүн лингвистикалык негиздерин иштеп чыгууга арналгандыгы менен актуалдуулукка ээ.

2. Изилдөөнүн илимий жоболорунун жыйынтыктарынын жана сунуштарынын негизделишинин даражасы.

Диссертацияда иштелип чыккан илимий жоболордун, жалпы жыйынтыктардын жана практикалык сунуштардын негизделишинин даражасы эксперименталдык тажрыйбалык иштердин жалпы жыйынтыктарын статистикалык негизде анализдөө менен камсыз кылынган.

Диссертациянын структуралык түзүмү андагы коюлган милдеттерге дал келип, ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта, удаалаштыкта көрсөтүлгөн. Изилдөө киришүү бөлүмдөн, үч главадан, жалпы корутундудан жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинин (жалпы саны-126) турат. Жалпы көлөмү 153 бет. Киришүү бөлүмүндө диссертант тандалып алынган теманын актуалдуулугу, максат – милдеттери, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси, изденүүчүнүн жеке салымы, коргоого коюлуучу негизги жоболор, апробацияланышы тууралуу маалыматтарды берген.

Биринчи глава “Оозеки кепти окутуунун жалпы теориялык маселелери” деп аталып, бул главада **биринчи милдет** ишке ашырылган. Оозеки кептин тил илиминде изилдениши, анын өзгөчөлүктөрү, оозеки кептин кеп этикети менен байланышы жана кыргыз тилиндеги оозеки кептин улуттук өзгөчөлүктөрүн ачып көрсөткөн.

Изилдөө ишинин **экинчи милдети** катары оозеки кепти натыйжалуу окутуп-үйрөтүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо арналган. Бул милдет чечмелөөсү иштин “Оозеки кепти үйрөтүүнүн лингводидактикалык негиздери”, -деп аталган экинчи главанын биринчи параграфында ишке ашырылган.

Изилдөөнүн **үчүнчү милдети** студенттердин оозеки кебин өнүктүрүүнүн алгылыктуу жана натыйжалуу формаларын, каражаттарын жана ык-жолдорун аныктоого байланыштуу болгон. Бул милдет иштин 2-главасында өз-өзүнчө параграфтарда аткарылып, кыргыз тилин экинчи тил

катары окутууда студенттердин оозеки кебин өркүндөтүүнүн негизги формасы катары кадимки практикалык сабакты эсептеген.

3-главада педагогикалык тажрыйбалардын жүрүшү жана анын жыйынтыктары чагылдырылат.

Корутунду бөлүмүндө изилдөө иши боюнча жүргүзүлгөн эксперименталдык жумуштардын жалпы жыйынтыктары, алар боюнча чыккан корутундулар жана практикалык сунуштар айтылган.

Изилдөөнүн акырында илимий – методикалык педагогикалык жана башка адабияттардын тизмеси берилген.

Тажрыйбалык – эксперименталдык иштердин мазмуну, натыйжалары, педагогикалык иш - тажрыйбалар жалпылаштырылып, керектүү жыйынтык – корутундулар чыгарылган. Изилдөөдөн алынган жалпы жыйынтыктар конкреттүү практикалык сунуштарды берүүгө негиз болгон.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси.

Оозеки кептин лингвистикада изилдениши терең талданып, жалпылаштырылып, аларды окутуу-үйрөтүүгө керектүүлөрү иргелип алынып, кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда студенттердин оозеки сүйлөөсүн өркүндөтүүнүн лингводидактикалык негиздери иштелип чыккандыгы, экинчи тилди окутууну азыркы талаптарын ишке ашыруунун педагогикалык шарттарынын аныкталышы менен тастыкталган.

Диссертациялык иште кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун теориясы менен практикасынын өнүгүшү үчүн төмөнкүдөй жаңы илимий-методикалык жактан негизделген теориялык жыйынтыктар чыгарылган:

1-жыйынтык. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда студенттердин оозеки кебин өнүктүрүүнүн мааниси, ролу теориялык жана практикалык жактан ачык берилген.

2-жыйынтык. Экинчи тилди окутууда оозеки кепти өркүндөтүүнүн методикалык шарттары окутууга коюлуп жаткан заманбап талаптарга ылайык аныкталган.

3-жыйынтык. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда студенттердин оозеки сүйлөөсүн өркүндөтүүнүн натыйжалуу формалары, ык-жолдору жана каражаттары сунуш кылынган.

4-жыйынтык. «Кыргыз тилин» кыргыз тилин билүү деңгээлдерине койгон талаптарын турмушка ашыруунун педагогикалык шарттары соңку талаптарга жараша иштелип чыккан.

4. Изилдөөнүн практикалык баалуулугу: изилдөөдөн алынган жыйынтыктар, конкреттүү сунуштар кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун жаңы концепциясын иштеп чыгууга, окуу программалары менен окуу китептеринин жаңы муунун түзүүгө, кыргыз тили сабагын инсанга жана

коммуникацияга багыттап окутууга карата конкреттүү материалдарды, практикалык сунуштарды бере алгандыгы менен аныкталат.

Изденүүчүнүн жеке салымы: Изилдөө темага байланыштуу илимий-теориялык, илимий-методикалык эмгектер, нормативдик документтер ж.б. изденүүчү тарабынан өз алдынча талданып, жалпылаштырылган. Оозеки кепти окутуунун лингвистикалык жана дидактикалык негиздери жекече иштелип чыккан. Педагогикалык эксперименттик иш-аракеттердин планы, аларды өткөрүү иш-чаралары изденүүчүнүн өзү тарабынан жана анын көрсөтмөсү же катышуусу менен ишке ашырылган.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Диссертация киришүүдөн, 3 главадан жана корутундудан турат. Изилдөөдө 126 аталыштагы эмгектер пайдаланылган. Авторефераттын колуму резюмелерди кошпогондо белгиленген талаптан ашкан эмес. Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, максат-милдеттерине дал келет. Изилдөөнүн милдеттеринин чечилиши главалар боюнча так көрсөтүлгөн.

Жалпысынан изилдөө ийгиликтүү иштелген, өз алдынча аткарылган, толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу.

Аталган ийгиликтер менен кошо **айрым мүчүлүштүктөр** да байкалды, алар:

1. Орфографиялык, айрыкча стилдик каталарга жол берилген.
2. Оозеки кепти окутууга байланыштуу сабактын өзүнчө үлгүсүн иштеп чыгып, аны тиркеме түрүндө берсе, изилдөөнүн практикалык мааниси артмак.

Бирок белгиленген мындай мүчүлүштүктөр принципалдуу мүнөзгө ээ эмес, алар изилдөөнүн жалпы деңгээлин төмөндөтпөйт.

Кулбачаев Данияр Кожоналиевичтин **«Кыргыз тилин жогорку окуу жайларында экинчи тил катары окутууда студенттердин оозеки кебин өнүктүрүүнүн лингвистикалык негиздери»** деген темадагы диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү” Жобосунун 10-пунктунун талаптарына толук жооп берет. Ал эми изденүүчү Кулбачаев Данияр Кожоналиевичтин 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептейбиз.

Пикир Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедрасынын кеңейтилген

жыйынынын отурумунда 2018-жылдын 13-октябрында талкууланып, №9-протоколу менен бекитилди.

Катышкандар:

Сакиева С.С.– педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);

Токтогулова С.Т.– педагогика илимдеринин доктору (13.00.01);

Ураимов С.М. – педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.02);

Эшиев М.Ж – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);

Жолдошбаева Ы.К.– педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.08);

Ажыбаева З. – филология илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);

Найманбаев М.Ж.– педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);

Нусупова Р.С. – филология илимдеринин кандидаты (13.00.08);

Ажыкулов С.М. – педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.01);

Рыскулова Г.У. – педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.01);

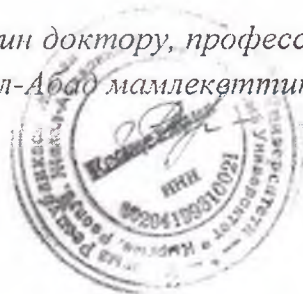
Отурумдун төрайымы,

педагогика илимдеринин доктору, профессор

Сакиева С.С

Педагогика илимдеринин доктору, профессор С.С. Сакиеванын колун тастыктаймын. Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окумуштуу катчысы, и.и.к.

Нусупова Р.С

Дата поступления
отзыва в ДС 13.12.2018
17.11.2018
У. секр. : А. Джусурбаева Д.К.